

Kohalike omavalitsuste maakonnaplaneeringute kasutuse analüüs

31.10.2025

Kaidi Tamm
Lilian Yallop

Autorid: Kaidi Tamm ja Lilian Yallop SA Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskusest.

Tellijä esindajad: Andres Levald, Helen Madison ja Tiit Oidjärv Majandus ja Kommunikatsiooniministeeriumi Maa- ja ruumipoliitika osakonnast.

Raporti viide: Tamm, K., Yallop, L. (2025). Kohalike omavalitsuste maakonnaplaneeringute kasutuse analüüs. SEI Tallinn.

Sisukord

II Metodoloogia	4
III Tulemuste temaatiline ülevaade	7
3.1. Üldine	7
3.2 Planeeringudokumentide hierarhia	8
3.3 Maakonnaplaneeringu mõju kohalike omavalitsuste ruumilisele arengule	10
3.4 Maa-alade kasutamise tingimused	13
3.5 Joonobjektid	15
3.6 Rollid, vastutused ja kaasamine	16
3.7 Koostöö ja kaasamine	17
3.8 Konsultandid	19
3.9 Maakonnaplaneeringu ellu viimine	19
3.10 Seiramine	21
VI Kokkuvõte ja soovitused	22
Lisad	27
Lisa 1 Pool-struktureeritud ekspertintervjuu kava	27

I Sissejuhatus

Analüüsi eesmärk on toetada Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi maakonnaplaneeringute ülevaatuse ettevalmistamisel, koondades ja hinnates kohalike omavalitsuste kogemusi maakonnaplaneeringute rakendamisel. Uuring kaardistab maakonnaplaneeringute elluviimise, järgimise ja kasutamise praktikad, toob esile saadud kasud ja ilmnunud kitsaskohad ning hindab rakendustulemusi ja nende mõjusid.

Uuringu tulemused pakuvad sisendit otsuste tegemiseks selle kohta, kas ja kuidas minna maakonnaplaneeringute kui poliitika kujundamise ja maakasutuse suunamise instrumendiga edasi ning kuidas maakonnaplaneeringuid ajakohastada, et paremini toetada kohalike omavalitsuste vajadusi ja riiklike ruumilise arengu eesmärke. Selleks annab töö ülevaate kohalike omavalitsuste ootustest tulevikus koostatavatele asukohapõhistele riiklikele strateegilistele planeeringutele.

Analüüs põhineb dokumendianalüüsil ning valitud eriilmeliste kohalike omavalitsuste (KOVide) esindajatega toimunud intervjuudel. Tulemused on raportis struktureeritud temaatiliselt kattes maakonnaplaneeringute kasutust KOVide igapäevatoos, rakendamise takistusi ja edutegureid, koostööd ja rolle erinevate tasandite vahel, seiretemaatikat ning ettepanekuid süsteemi parendamiseks. Kogutud tagasiside koondab erinevate vajadustega piirkondade vaateid maakonnaplaneeringute mõjule, elluviimisele, koostöökorraldusele ja tulevikuootustele, pakkudes väärtuslikku sisendit planeerimispraktika ja -poliitika arendamiseks.

Analüüsi tulemused aitavad kujundada terviklikumat arusaama maakonnaplaneeringute (MP) ja riiklike planeerimisinstrumentide rollist ruumilise arengu suunamisel, toetades seeläbi nii MP ülevaatuse ettevalmistamist, üleriigilise planeeringu koostamist kui planeerimissüsteemi laiemat ajakohastamist.

Aruanne annab ülevaate uurimismeetoditest ja –tulemustest. Kokkuvõttes on toodud välja ettepanekud protsesside tõhustamiseks. Lisatud on intervjuu kava.

II Metodoloogia

2025. aasta augustist oktoobri lõpuni läbi viidud uuring koosnes kolmest faasist: dokumendianalüüsi-, intervjuude- ja analüüsifaas.

Dokumentide valik ja analüüs. Sisukate intervjuude ning analüüsi eelduseks oli piisav taustauuring, et selgitada välja, millised eesmärgid ja suunised on maakonnaplaneeringutes seatud ning kuidas need suhestuvad KOVide üldplaneeringute ja teiste arengudokumentidega. Analüüsi aluseks on valimis olevaid KOVe puudutavad

maakonnaplaneeringud, lisaks nende juurde kuuluvad arengudokumendid, et mõista, kas ja kuidas on maakondlikud eesmärgid paigutatud kohalikku konteksti.

Analüüs keskendus eelkõige järgmistele aspektidele:

- ✓ arengusuunad (nt transport, asustus, rohevõrgustik, energeetika)
- ✓ elluviimise mehhanismid ja vastutusjaotus
- ✓ seire ja mõõdikud
- ✓ kohalike vajaduste esiletõusmine või selle puudumine
- ✓ viited maakonnaplaneeringutele ja dokumentide kooskõla.

Dokumendianalüüsi tulemusena koostasime iga piirkonna kohta tabeli vormis ülevaate, mida kasutasime sisendina ekspertintervjuude arutelude suunamiseks, mida intervjuude käigus täiendasime ja kasutasime hilisema tulemuste tõlgendamise juures.

Intervjuufaas: valimi moodustamine ja intervjuude läbiviimine

Valimi moodustamine KOVidest. Tellija andis ette, et valim peab katma 25 erineva iseloomuga omavalitsust, sh suuremad ja väiksemad, äärealad ja keskused, kasvavad ja kahanevad, maalised ja linnalised KOVid. Avalikus raportis ei too me välja osalenud ekspertide ja poliitikatasandi esindajate nimesid, et tagada neile anonüümsus. Tellijaga koos tehtud lõplikku valimit kajastab Tabel 1.

Tabel 1. Valimis olevate KOVide ülevaade.

Grupp	Fookus	Kohalikud omavalitsused
1	Suurlinnade ja keskuste vaade	Tallinn, Tartu, Pärnu, Narva
2	Kasvavad vallad	Rae, Saue, Kiili, Viimsi, Tori, Kastre, Luunja, Elva, Kehtna
3	Kahanemspiirkonnad	Haljala, Lüganuse, Narva-Jõesuu, Alutaguse, Lääneranna, Saarde, Põlva, Järva
4	Saared ja äärealad	Vormsi, Hiiumaa, Setomaa, Rõuge

Intervjuud KOVide esindajatega viisime läbi KOVi-põhiste ekspertintervjuude kujul. Igale intervjuule kutsusime erinevate perspektiivide kogumiseks nii kohalikud planeeringuekspertid kui poliitilise otsustustasandi esindajad, et saada nii strateegiline kui ka praktiline vaade ruumilisele planeerimisele ja arendustegevusele (vt ülevaadet tabelist 2). Valdavalt osalesid mõlema tasandi esindajad, kuigi valimiseelne aeg tähendas, et mõned poliitilise tasandi esindajad tühistasid oma osaluse lühiajalise etteteatamisega. Saatsime neile intervjuuküsimused kirjalikult ja saime ühel juhul ka

kirjalikud vastused tagasi (Kiili). Tasub märkida, et poliitilise tasandi esindajate ja spetsialistide vastused ei erinenud oluliselt. Ühel juhul (Tallinna linna puhul) saime vastused ainult kirjalikult.

Tabel 2. Rühmaintervjude ülevaattetabel

Nr	Toimumise aeg	KOV
1	30.09.2025	Kiili
2	30.09.2025	Tori
3	01.10.2025	Järva
4	01.10.2025	Seto
5	02.10.2025	Hiiumaa
6	02.10.2025	Saue
7	07.10.2025	Viimsi
8	07.10.2025	Põlva
9	07.10.2025	Rõuge
10	09.10.2025	Saarde
11	09.10.2025	Luunja
12	14.10.2025	Elva
13	14.10.2025	Kastre
14	15.10.2025	Haljala
15	15.10.2025	Alutaguse
16	15.10.2025	Lääneranna
17	16.10.2025	Narva
18	16.10.2025	Rae
19	21.10.2025	Narva-Jõesuu
20	21.10.2025	Kehtna
21	22.10.2025	Pärnu
22	23.10.2025	Lüganuse
23	24.10.2025	Vormsi
24	29.10.2025	Tartu
25	29.10.2025	Tallinn (kirjalik vastus)

Väikeste rühmadena kavandatud ekspertintervjuud viidi läbi 2-4 inimese suurustes gruppides iga KOViga eraldi, et tagada sisuline ja kontekstitudlik arutelu. Selline lähenemine võimaldas koguda mitmetahulist, süvitsi minevat ja vahetut sisendit otse nende spetsialistide käest, kes on seotud maakonnaplaneeringute elluviimise ja kohalike eesmärkide suunamisega konkreetsetes piirkondades.

Ekspertintervjuud toimusid veebi teel, võimaldades üle riigi asuvate spetsialistide mugavat kaasamist ning aja- ja logistikakulusid minimeerides. Arutelud kestsid 75 minutit ning neid modereeris SEI Tallinna poolne ekspert, et tagada kõigi osalejate kaasamine ja temaatilise fookuse hoidmine.

Intervjuud tuginesid poolstruktureeritud küsimuste raamistikule (vt Lisa 1). Arutelu oli jagatud järgmisteks temaatilisteks blokkideks:

- ✓ maakonnaplaneeringu kasutus KOVi igapäevases töös,
- ✓ rakendamise takistused ja edutegurid,
- ✓ koostöö ja rollid erinevate tasandite vahel (maakond, riik, KOV),
- ✓ seire ja andmepõhisus,
- ✓ ettepanekud planeerimissüsteemi uuendamiseks.

Osalejate nõusolekul arutelud salvestati, et tagada täpsem sisuanalüüs ja ligipääs iseloomulikele tsitaatidele. Salvestused kustutati peale töö valmimist.

KOVide esindajad olid koostööaltid, kuid käiku läksid ka riskide maandamise meetmed, nagu varane kontakt KOVidega, osalejate valiku tegemine koostöös tellijaga ja varuplaanid osalejate leidmiseks juhul kui ekspert polnud näiteks pikaajaliselt kättesaadav.

Analüüsifaas. Alljärgnev tulemuste temaatiline ülevaade põhineb dokumentide sisuanalüüsil ja rühmaintervjuude sisendil. Kvalitatiivsete andmete analüüsi viisime läbi temaatilise analüüsi meetodil. Konfidentsiaalsuse huvides on avalikust raportist eemaldatud intervjuueeritavate nimed ja liialt spetsiifilised olukorrakirjeldused.

III Tulemuste temaatiline ülevaade

Allpool on toodud ülevaade projekti tulemustest kesksete teemade kaupa.

3.1.Üldine

Maakonnaplaneeringu kui instrumendi olemasolu pidas vajalikuks enamik analüüsis osalenud 25 omavalitsusest, nähes selles vajalikku raamistikku riiklike huvide ja ühiste väärtuste koondamiseks, kuid peaaegu kõik rõhutasid vajadust sisu ja rakendatavuse parendamiseks. MP pooldajaid oli 15 KOVi, selgelt vastu olid 5 KOVi ning 4 KOVi ei osanud seisukohta võtta.

Oluline on rõhutada, et maakonnaplaneeringu tasandi pooldamine ei tähenda, et kriitika puudus. Enamasti nähti MP taset vajalikuna eelkõige seetõttu, et see võimaldab koondada riiklikud huvid ja säilitada ühised väärtused, mis ulatuvad üle kohalike omavalitsuste piiride. Mõned rõhutasid, et sellise tasandi dokument peab kindlasti olemas olema, sest üleriigiline planeering (ÜRP) ei saa MP rolli asendada. Nende hinnangul on praegune MP kohati juba sisuliselt nõrk, mistõttu oleks ÜRP tasemel koostatud dokument veelgi üldisem ega toetaks piisavalt regionaalset eripära.

Teisalt leidis omavalitsusi, kes toetasid maakonnaplaneeringu kadumist või selle asendamist. Üks KOV väljendas selgelt, et eelistaks MP asendamist üleriigilise planeeringuga, samas kui mõned soovisid MP täielikku kaotamist, pidades seda liigselt bürokraatlikuks ega näinud selles praktilist lisandväärtust.

Mõned omavalitsused jäid kõhklevale seisukohale. Kaks KOVi pidasid vajalikuks arutada, millisel tasandil peaks planeerimissüsteem tegelikult toimima ja kuidas jaotada vastutus eri tasandite vahel. Veel üks KOV rõhutas, et riiklikud huvid peavad planeerimissüsteemis kindlasti olema esindatud, kuid praegusel kujul tajutakse MP-d pigem kohaliku arengut piirava kui toetava dokumendina. Märjiti ka, et neil on keeruline seisukohta kujundada, kuna puudub kogemus alternatiivsete lahendustega.

3.2 Planeeringudokumentide hierarhia

Üldplaneeringud

Kõik kohalikud omavalitsused rõhutasid, et üldplaneering (ÜP) peab olema kooskõlas maakonnaplaneeringuga (MP). See tähendab, et ÜP peab järgima MP-s määratletud maa-ala kasutamist reguleerivaid tingimusi, nagu näiteks rohevõrgustiku säilitamine, väärtuslike põllumaade kaitse või joonobjektide paiknemise põhimõtted. Samas tõdeti, et MP muutub oluliseks peamiselt ÜP koostamise perioodil. Pärast ÜP kehtestamist keskenduvad omavalitsused eelkõige oma üldplaneeringu järgimisele ning MP jääb enamasti taustadokumendiks, millele viidatakse vaid vajadusel, näiteks vaidluste puhul.

ÜP koostamise aeglust põhjustab tegurite kombinatsioon: piiratud ressursid, keerukas kooskõlastusprotsess, ulatusliku kaasamise ajamahukus ja poliitilise otsustusprotsessi eripärad. See näitab, et planeerimine ei ole pelgalt tehniline, vaid ka sotsiaalne ja halduslik tegevus, mis sõltub otseselt omavalitsuse suutlikkusest, poliitilisest konsensusest ja koostööst riigi tasandiga. Näiteks ühes vallas jäi ÜP kehtestamine venima, kuna kodanike kaasamist peeti ebapiisavaks. Sarnaselt toodi ka teiste KOVide poolt välja, et kaasamisprotsess on aeganõudev, kuid samas oluline samm kohalike huvide ja tasakaalustatud arengu tagamisel. Sellised juhtumid näitavad, et kaasamise kvaliteet ja ulatus mõjutavad otseselt menetluse kiirust, nõudes ebapiisavuse korral täiendavaid kooskõlastusringe ja parandusi. Paari valla puhul aga ei olnud ÜP täielikult kooskõlas MP-ga, eriti tiheasustusala ja valglinnastumise käsitluses. See tõi kaasa vajaduse täiendavate selgituste ja muudatuste tegemiseks, mis omakorda pikendas protsessi. Veel rõhutati, et ÜP koostamine on aeganõudev peamiselt seetõttu, et omavalitsusel puuduvad piisavad aja- ja inimressursid.

Väiksemates omavalitsustes sõltub planeerimisprotsess sageli ühest või kahest spetsialistist, mistõttu on keeruline samaaegselt hallata nii igapäevast planeerimistööd kui ka mahukaid menetlusi. Sarnasele probleemile viidanud saareline väikevald, märkis, et väikese meeskonnaga ei ole realistlik koostada terviklikku ja kvaliteetset ÜP-d lühikese aja jooksul. Mõned vallad märkisid, et kodanike tagasiside maht on olnud väga suur, mis koormab ja pikendab menetlust, kuna nõuab iga ettepaneku analüüsimist ja dokumenteerimist, pikendades oluliselt ÜP menetlusprotsessi.

Mitmel juhul on ÜP koostamine aeglustunud poliitiliste erimeelsuste tõttu. Näiteks ühes vallas ei saanud ÜP poliitilisel tasandil heakskiitu, kuna seda peeti liialt looduskaitsele orienteerituks. Veel üks vald tõi aga välja, et kuigi spetsialistid ja konsultandid soovitasid tuuleenergia teemat ÜP-s käsitleda üldisel tasemel, otsustas volikogu poliitilistel põhjustel vastupidiselt. Selle tulemusel on nüüd vallas suur hulk elanikke, kes püüavad tuulepargi rajamist takistada, mis omakorda pikendab ÜP kehtestamise protsessi. Sellised otsused näitavad, et ruumiline planeerimine ei ole vaid tehniline protsess, vaid ka väärtusvalikute ja poliitiliste kompromisside tulemus.

Lisaks toodi välja, et menetluste aeglust põhjustavad ka riiklikud kooskõlastused. Üks omavalitsus tõi näiteks, et kuigi menetluse lubatud kestus on 90 päeva, venis see reaalselt pooleteise aasta pikkuseks. Üks KOV rõhutas, et kuigi ametlikult püütakse menetlusi kiirendada, jääb töömaht tegelikult samaks, mis tähendab, et tuleb koostada samaväärselt põhjalikke analüüse ja uuringuid, kuid väiksema ajakuluga. See tekitab lisapingeid nii ametnikele kui ka konsultantidele ning võib negatiivselt mõjutada töö kvaliteeti.

Detailplaneeringud

Detailplaneeringute (DP) koostamisel viidatakse maakonnaplaneeringule otseselt suhteliselt harva. MP toimib pigem taustdokumendina või argumentatsioonialusena, mis aitab põhjendada teatud ruumilisi otsuseid, kuid selle normatiivne mõju DP tasandil on piiratud. Otsene viitamine MP-le esineb peamiselt juhtudel, kus planeeritavad objektid on seotud suurema mõjuga joonobjektide või riiklike eesmärkidega, näiteks tuuleparkide asukohtade määramisel. Sellistel juhtudel kasutatakse MP-d alusena, mis aitab tõendada kooskõla kõrgema tasandi planeeringutega ning põhjendada, miks valitud lahendus vastab maakondlikele ruumilise arengu põhimõtetele. Samas jääb DP koostamise fookus valdavalt kohalikele tasandile, kus MP roll on pigem toetav kui suunav.

Eriplaneeringud

Eriplaneeringute kasutamise kohta omavalitsused konkreetseid näiteid ei toonud. Intervjuudes mainiti, et MP-l ei ole eriplaneeringute koostamisel olnud otsest ega nähtavat rakenduslikku rolli. Üldiselt kasutati MP-id pigem taustamaterjalina, mitte otsese alusdokumendina. Ehkki leiti, et MP loob üldise strateegilise raamistiku, ei toodud intervjuudes välja selgeid juhtumeid, kus MP oleks eriplaneeringute koostamist otseselt suunanud või mõjutanud (siinjuures on oluline mainida, et kõik EPd ei olnud intervjuude tegemise ajal veel valmis).

Arengulepped

Arengulepete ega arengukavade seoseid maakonnaplaneeringuga intervjuudes konkreetsete näidetena välja ei toodud. Enamik omavalitsusi ei osanud hinnata, kuidas MP on arengulepete koostamist mõjutanud või nendega seotud olnud. Näiteks kaks valda märkisid, et arengulepete koostamine on jäänud toppama ega ole soovitud

tempos edasi liikunud. Ühel intervjuu toimumise päeval oli ilmunud uudisartikkel, mis andis siiski lootust, et arenguleppe koostamine jätkub. Lõuna-Eesti omavalitsused ei toonud samuti konkreetseid näiteid, mis viitaksid MP ja arengulepete vahelisele seosele. Üks vald oli kriitilisem, rõhutades, et riik ei ole arengulepetega piisavalt aktiivselt tegelenud ega ole taganud nende sisulist elluviimist. Kokkuvõttes võib öelda, et MP ja arengulepete vahelised seosed ei ole selgelt välja joonistunud ning omavalitsused ei ole nende seotusest või mõjust alati teadlikud.

Planeerimisseadus

Küsimusele, kuidas maakonnaplaneering on toetanud või takistanud KOVi planeerimisseadusest (PlanS) tulenevate ülesannete täitmist, vastati enamasti, et MP ei ole seda otseselt mõjutanud. Üldine hinnang oli, et MP ei ole takistanud planeerimisprotsesse, kuid samas ei ole see olnud ka otseselt toetav instrument. MP-d kirjeldati pigem üldise raamistikuna, mis loob konteksti, kuid ei anna konkreetseid juhiseid ega tööriistu seadusest tulenevate kohustuste täitmiseks. Enamik omavalitsusi ei toonud välja konkreetseid näiteid, mis viitaksid MP rollile PlanS-e rakendamisel, mis näitab, et nende omavaheline seos ei ole praktikas selge. Vastused olid pigem neutraalsed ning täiendavaid ettepanekuid ei pakutud.

3.3 Maakonnaplaneeringu mõju kohalike omavalitsuste ruumilisele arengule

Enamik KOVe leidis, et MP ei mõjuta nende ruumilist arengut otseselt ega märkimisväärselt. Kuigi esitati mitmeid põhjendusi ja selgitusi, viitasid need enamasti asjaolule, et MP on liiga üldine ja kaugel dokument, mille mõju avaldub pigem kaudselt kui otseselt. Paljud omavalitsused tõid välja, et nad nõustuvad MP ruumilise arengu suundade ja põhimõtetega, kuid need on spetsialistide jaoks enamasti iseenesestmõistetavad, mistõttu toimib MP pigem taustaraamistikuna, mitte otseselt suunava dokumendina. Praktikas kujunevad arengusuunad valdades endis, lähtudes kohaliku tasandi vajadustest, ressurssidest ja prioriteetidest.

Paljud vallad hindasid positiivselt, et MP aitab kujundada ühtset väärtusruumi ja tagada, et omavalitsused lähtuksid sarnastest ruumilise arengu põhimõtetest. Selline ühtne alus aitab vältida vastuolusid naaberomavalitsuste vahel ning toetab laiemalt regionaalse sidususe ja tasakaalustatud arengu põhimõtteid. Ühtlasi nähti MP-d positiivselt ühise visiooni loojana, mis aitab tagada, et omavalitsused liiguvad samas suunas ja jagavad ühiseid ruumilisi väärtusi. Üks vastaja sõnastas selle järgmiselt: „*Maakonnaplaneering annab laiemalt mõtestatud visiooni. Kui üldplaneering lõppeb valla piiriga, siis MP seob ühtse arusaama, mis ulatub üle halduspiiride*“. Valla spetsialist lisas: „*Oluline on käia naabritega ühes rütmis*.“ Selline käsitlus rõhutab MP rolli mitte üksnes tehnilise dokumendina, vaid ka väärtuspõhise raamistikuna, mis toetab ühtsemat ja koordineeritumat maakonna arengut.

Mitmed KOVid rõhutasid, et MP on väärtuslik eelkõige argumentatsioonidokumendina. Näiteks olukordades, kus üldplaneeringu koostamisel sooviti rohevõrgustikku vähendada või mõnele piirangule leevendust, võimaldas MP-le viitamine põhjendada vastavat otsust kõrgema tasandi planeeringu kaudu. Kuna MP on riiklik dokument, omab see suuremat institutsionaalset kaalu ja legitiimsust, see annab omavalitsustele tuge, kui tuleb kaitsta väärtusi, mis võivad piirata maaomanike õigusi või majandustegevusi. Nagu mitmes intervjuus rõhutati, aitab MP sellisel juhul rõhutada, et otsused ei tulene vaid KOVi ametnike subjektiivsest hinnangust või kiusust, vaid toetuvad riigi tasandil kokku lepitud põhimõtetele. Teisalt mainiti, et väärtuslikud põllumaad ei ole seaduses ning see võib tekitada kohtuvaidlusi.

Mitmed omavalitsused tõdesid, et maakonnaplaneeringu vähene mõju tuleneb selle üldsõnalisusest. Üks KOV kirjeldas MP-d sõnadega „dokument, mis on lihtsalt paber“, vihjates, et selle praktiline väärtus on piiratud. KOVid, kes ei näe MP otsest praktilist rakenduslikkust ei näe MP-l ei edendavat ega takistavat mõju, vaid peavad seda pigem formaalselt vajalikuks dokumendiks, mille roll igapäevases planeerimistegevuses on tagasihoidlik. Näiteks ühe KOVi puhul toodi välja, et linn kasutab ruumilise arengu kavandamisel oma KOVi arengustrateegiale ja teistele linna tasandi strateegilistele dokumentidele, mis sobivad paremini detailsemate otsuste tegemiseks.

Teisalt oli mitmes intervjuus kesksel kohal asustuse suunamise teema. Kaks valda märkisid, et maakonnaplaneeringu visioon ei ole kooskõlas nende endi nägemusega valla ruumilisest arengust, eriti just tiheasustusalade määratlemise osas. Leiti, et MP-s esitatud tiheasustusalad ei kajasta tegelikku olukorda ega toeta kohalikke arengueesmärke ning et valglinnastumise pidurdamine ei ole realistlik eesmärk, arvestades valla paiknemist suurema linna vahetus läheduses ja tugevat elamuarenduse survet. Keskse asendiga linn seevastu kritiseeris, et mitmed naabervallad planeerivad üle ega püüa valglinnastumist tegelikult piirata, mis nende hinnangul näitab, kui nõrk on MP kui asustuse suunamise instrument. Siiski on vajadus MP laadse üldisema planeeringu järele, mis oleks valdade stiihilisele arengule suunanäitajaks. Ka toodi välja, et asustuse suunamise osas esineb mitmeid kitsaskohti. Rõhutati, et teenuste paiknemine on tõhus meede asustuse suunamiseks, samas kui üks vald tõstas küsimuse, kuidas kompenseerida maaomanikele olukordi, kus maakonnaplaneeringust tulenevad suunised võivad nende huvidega vastuollu minna.

Mõned vallad keskendusid arengule, eelkõige elamukruntide laiendamisele ja elanike juurde meelitamisele. Sellises kontekstis tajuti rohevõrgustikku sageli ruumilist arengut piirava tegurina. Selline olukord toob esile pinge majanduslike arengueesmärkide ja kestliku arengu ja keskkonnanohiu põhimõtete vahel, mis on maakonnaplaneeringu rakendamisel korduv muster. MP väärtuspõhised suunised eeldavad, et omavalitsustel on olemas tahe ja valmisolek neid järgida, kuid ei pruugi see alati nii olla. Kui kohaliku omavalitsuse visioon ja prioriteedid erinevad MP seatud suunistest, puudub sageli ka poliitiline ja institutsionaalne motivatsioon maakonnaplaneeringu põhimõtteid ellu viia. See näitab, et MP mõju sõltub suurel määral omavalitsuse sisemisest

väärtusraamistikust ja arusaamast, kui oluline on ruumilise arengu strateegiline järjepidevus.

Kiiremini arenevad vallad rõhutasid, et MP ei suuda alati hoida sammu tegeliku arengutempo ja turupõhiste muutustega. Näitena toodi ettevõtete laienemine, mille otsused ja teostus toimusid oluliselt kiiremini kui maakonnaplaneeringu menetlus. Sellest järeldub, et eraalgatuslikud investeeringud kujundavad ruumilist dünaamikat sageli tugevamalt ja kiiremini kui strateegiline planeerimine, mis eeldab põhjalikku kooskõlastusprotsessi ja laiapõhjalist kaalumist. Samas töid paljud omavalitsused välja, et MP mõju avaldub siiski teatud määral joonobjektide ja maa kasutuse reguleerimisel, eelkõige rohevõrgustiku kaudu. Sellisel juhul toimib MP siduva raamistikuna, mis kehtestab piirangud ja põhimõtted, mida KOV peab järgima. See rõhutab MP normatiivset iseloomu: kuigi MP ei suuna arengut otseselt, loob see siiski kindlad mängureeglid, mille piires ruumiline areng saab toimuda. **Selline käsitlus näitab, et MP roll on kaheplaaniline: see ei pruugi otseselt edendada kasvu, kuid tagab, et areng toimuks strateegiliste väärtuste ja ruumilise tasakaalu põhimõtete piires.**

Tõmbekeskused ja teenused

Tõmbekeskuste ja teenuste osas hinnati maakonnaplaneeringu mõju pigem väheseks. Tõdeti, et MP-st on olnud mõningast kasu, kuid selle mõju ei ole olnud määrav. Üks vald tõi positiivse näitena välja, et maakonnaplaneeringust on neile olnud tuge, kuna see aitab suunata investeeringuid. Ühe KOVI jaoks on probleemiks see, et piirkondliku keskuse roll on määratletud viisil, mis ei vasta tegelikule elanikkonna ja majanduse dünaamikale. Sarnase tähelepanekuga toodi välja, et pärast haldusreformi on mõne linna roll ja olulisus piirkondliku keskuse tasandil märgatavalt kasvanud, kuid MP ei peegelda seda muutust. Veel märgiti, et maakonnaplaneering keskendub liigselt keskustele ning on nõrk hajaasutuspiirkondade sidumise ja nende potentsiaali arvestamise osas. Leiti, et MP ei arvesta haldusreformi ja regionaalsete võrgustike muutunud reaalsusega, mistõttu toodi välja soov, et seda oleks võimalik jooksvalt uuendada.

Lõuna Eesti valdade hinnangul on MP-s määratud keskused küll kooskõlas planeerimisloogikaga, kuid elanikkonna vähenemise tõttu ei ole võimalik neis piirkondades teenuseid pikemas perspektiivis säilitada. Mitmed omavalitsused avaldasid muret, kuidas on võimalik tugevdada tõmbekeskusi olukorras, kus rahalised vahendid ei võimalda isegi olemasolevate teenuste pakkumist jätkusuutlikul tasemel. See tekitab vastuolu MP eesmärgiga tugevdada regionaalset tasakaalu, kuna tegelikkuses viib teenuste sulgemine vastupidise mõjuni ääremaastumise süvenemiseni. Mitmete omavalitsuste hinnangul vajaks see olukord riigipoolset strateegilisemat ja pikaajalisemat sekkumist. Kui soovitakse, et maakonnaplaneeringus määratletud tõmbekeskused tõepoolest toimiksid regionaalse arengu mootoritena, tuleks nende arengusse ja teenuste säilitamisse investeerida järjepidevalt ja pikaajalise perspektiiviga. Vastasel juhul jäävad MP-s seatud eesmärgid deklaratiivseks ning ei realiseeru tegeliku ruumilise ega majandusliku arengu kaudu. Üks KOV lisas ka, et pole

alati õiglane määratleda kohti, kus on veel arengulootust ja kus seda enam ei ole, kuna selline lähenemine võib süvendada piirkondlikku ebavõrdsust ja jätta osa kogukondi tähelepanuta.

3.4 Maa-alade kasutamise tingimused

Väärtuslike alade kaitset hinnati valdavalt oluliseks, eriti rohevõrgustiku, väärtuslike põllumaade ja maastike säilitamise kontekstis. Mitmed omavalitsused rõhutasid, et sellised teemad kuuluvad eelkõige maakonna, mitte kohaliku tasandi pädevusse, kuna nende mõju ja ulatus ületab ühe valla halduspiire. Üks KOV märkis, et väärtuste kaitse peab toimuma regionaalselt, mitte üksikute valdade lõikes. Veel üks vald lisas, et sellised piirangud on vajalikud, sest *„me ei ela omaette vallas ja peame arvestama laiemate huvidega“*. Sellised seisukohad näitavad, et vähemalt osa omavalitsustest mõistab MP rolli ühtse väärtusraamistiku hoidjana. Kolmas vald lisas, et just võrgustike määratlemine võiks olla valdkond, kus MP tulevikus enim rakendust leiab.

Paljud KOVid esitasid kriitikat, sest nende hinnangul ei ole väärtuslike alade määratlemine alati piisavalt läbimõeldud ega korrektselt põhjendatud. Toodi esile, et väärtuslike maastike määramise meetodika pärineb aastast 2006 ega kajasta tänapäevaseid teadmisi ega tegelikku olukorda. Lisati, et kuigi meetodika on olnud kasulik, tuleks seda täiendada maastikumustrite analüüsiga, et vältida ühetaolisi „steppi meenutavaid“ põllumaid ja soodustada hajusamat asustust. Samuti tõstetati küsimuse, kas rohevõrgustike määratlemisel on tegelikult arvestatud looduslike liikumisteedega. Suuremate arenduste rajamine rohevõrgustiku lähedusse võib loomade liikumist kardinaalselt muuta. Mõnes kohas lõppeb rohevõrgustiku piir Venemaa piiriga ning loomade liikumist ei saagi jälgida. Üks vastaja püstitas veel küsimuse: *“Kas loodus toimib planeeringu järgi või peaks planeering looduse järgi käima?”*

Mitmed vastajatest ütlesid, et rohevõrgustiku kaardistus on tehtud liiga laia pintsliga, mistõttu väärtuslikuks määratud alad ei kattu alati tegeliku looduskeskkonna seisundiga. Sellised ebatäpsused tekivadki, kui planeerija ei tunne piirkonda piisavalt hästi. See on tekitanud küsimuse, kuid võrd on maakonnaplaneering tegelikkuses rakendatav ja kui kaugele ulatub selle normatiivne mõju.

Neli omavalitsused rõhutasid, et riik peaks seisma tugevamalt väärtuste kaitse eest ning võtma suurema vastutuse tagamaks, et määratud väärtusalad oleksid ka tegelikult kaitstud. Näiteks lubati Rail Balticu tarbeks kaevandus väärtuslikule põllumaale. Mõnel vallal on riigiga vaidlusi, kuna riik soovib avada kaevanduse ilma täiendavate nõueteta. Samuti kritiseeriti, et riik püüab selles küsimuses omavalitsusest üle sõita, kuigi otsustusõigus peaks kuuluma KOVile. Ühte sadama piirkonda kavandati rohevõrgustik, kuid sinna rajati siiski raudtee. Üks vald tõi esile, et rohevõrgustikud *„algavad ja lõpevad tihti eikusagil“*, ning lisas, et *„miski ei keela rohevõrgustikus ka metsa maha võtmist“*. Lisaks märgiti, et väärtuste kaitse nõrkus tuleneb eelkõige sellest, et puudub konkreetne haldaja või institutsioon, kes vastutaks nende kaitse eest.

Mitmed vallad rõhutasid vajadust paremate selgituste ja põhjenduste järele. MP sõnastus on sageli keerukas ja raskesti mõistetav, eriti volikogude tasandil, kus otsuseid teevad tavakodanikud. Kui inimesed ei mõista, miks teatud alad on kaitse all, tekivad konfliktid ja vastuseis planeeringule. Üks vald tegi ettepaneku siduda väärtuslike põllumaade kaitse selgemalt kodanike teadlikkuse ja huvidega, et tagada parem arusaam piirangute vajalikkusest. Veel soovitati, et kodanikke tuleb rohkem teavitada planeerimisest ning sellega kaasnevaid maa-ala kasutamise reguleerivaid tingimusi. MP enamasti on piirab maaomanikke ning selletõttu peavad nad olema paremini informeeritud. Üheks illustreerivaks näiteks toodi välja, et osa väärtuslikest põllumaadest on jäänud hooldamata ja võssa kasvanud, kuna maaomanikud ei ole teadlikud kehtivatest ehituskeeldudest ega väärtuslikkuse kriteeriumidest. See näitab, et pelgalt regulatsioon ei taga väärtuste säilimist, vajalik on ka selgitustöö ja tõhus järelevalve. Tõstetati küsimus, kuidas kompenseerida maaomanikele kaitsepiirangutest tulenevaid majanduslikke kahjusid. Nende hinnangul saab väärtuste kaitse olla tõhus ja õiglane ainult siis, kui sellega kaasnevad toimivad kompenseerimismehhanismid. Probleemiks on ka MP sõnastus: “KOV loaga võib põlispuid raiuda, aga mis on põlispuu?” Rohevõrgustik kulgeb üle ka karjäärde, mille tegelik toimivus ja rakendatavus on küsitav.

Kaheksa KOVi leidsid, et rohevõrgustiku reeglid on kohati liialt jäigad ning piiravad majanduslikku arengut. Näiteks ühes vallas, mille territooriumist ligikaudu 75% moodustab mets, leidsid, et rohevõrgustiku koridoride planeerimisel peaks rakendama paindlikumat lähenemist. Veel viidati, et rohevõrgustiku piiride tõlgendamine ja käsitus on muutunud võrreldes MP kehtestamise ajaga ning praegusel kujul liiga jäigaks, sest need pärsivad elamuehitust ja majandustegevust. Varasemalt ei takistanud rohevõrgustik arengut, kuid nüüd on piirangud muutunud liialt rangeks. Sellised seisukohad peegeldavad pinget keskkonnakaitseliste eesmärkide ja kohalike majanduslike huvide vahel, kus maakonnaplaneeringut tajutakse mõnikord pigem piirava kui suunava dokumendina.

Toodi ka välja, et erinevate huvide põrkumine muudab väärtuste kaitse sügavalt poliitiliseks küsimuseks. Näiteks ÜP koostamist saab peatada, kui seda peetakse, et see keskendub liialt looduskaitseteemadele, mis näitab, et MP rakendamine sõltub suurel määral poliitilisest tahtest ja kohalikust väärtusruumist. Kui vald seab prioriteediks majanduskasvu, näiteks turismi arendamise või elamuehituse, jäävad keskkonna- ja maastikuväärtused sageli tagaplaanile. Üks vald tõi illustreeriva näitena välja, et suviti on neil kaevudes vesi otsas ning esineb soolase vee sissetungi. Veel üks KOV lisas, et selliste probleemide vältimiseks peab väärtuste kaitse ja loodusvarade planeerimine toimuma pikema ajahorisondi ja laiemate regionaalsete vaadetega, mitte ainult kohalike valimistsükli löikes. Hetkel mõjutavad maakonnaplaneeringu elluviimist eelkõige poliitilise tasandi huvid. Sama rõhutas üks vald, kelle hinnangul on veevarude nappus juba osaliselt tingitud varasema planeerimise puudulikkusest. Nüüd arutatakse merevee magestamise võimalust, mis on üks kulukamaid veevarude tagamise meetmeid.

Sellised näited näitavad, kui oluline on strateegiline ja ennetav lähenemine loodusvarade kaitsele ning kui otseselt on see seotud planeerimisotsuste kvaliteediga.

Samal ajal esines ka positiivseid üllatusi, mis näitavad, et maakonnaplaneering võib suurendada teadlikkust kohalike väärtuste ja ressursside ulatusest. Näiteks üks vald tõi esile, et nende jaoks oli ootamatu, kuid positiivne avastus, et tervelt 12% valla territooriumist on määratud väärtuslikuks põllumaaks. Selliseid näiteid võib käsitleda kui näidet sellest, kuidas MP aitab omavalitsustel paremini mõista oma ruumilist potentsiaali ja väärtuslikke ressursse, mis võivad tulevikus kujuneda arengueeldusteks või säilitamist vajavateks aladeks. Selline teadlikkus on oluline, sest alati ei pruugi ka kohalikul tasandil olla täielikku ülevaadet oma ruumilistest väärtustest ja piirangutest.

3.5 Joonobjektid

Joonobjektide käsitlemisel rõhutati, et nende kavandamine on maakonnaplaneeringu üks olulisemaid funktsioone, kuna need ületavad kohalike omavalitsuste halduspiire. Joonobjektid, nagu põhimaanteed, raudteed või energiataristu, on oma olemuselt piirkondadevahelised ning nõuavad koordineeritud lähenemist. Mitmete KOVide hinnangul on MP roll joonobjektide puhul vältimatu, sest see loob tervikliku arusaama regionaalsest ühendatusest ja riigi strateegilistest eesmärkidest.

Samas töid üheksa KOVi korduvalt esile, et joonobjektide planeeringud on sageli liiga laia pintsliga kavandatud ning puuduliku rakendusplaaniga. Nende hinnangul on probleemiks, et MP-s määratletud joonobjektidel, nagu Tallinn-Helsingi tunnel, 2+2 maantee Ida-Virumaal, Pärnu ümbersõit ning Tallinna väike ringtee, puuduvad selged tegevuskavad, rahastamisallikad ja ajaraamid. Selline määramatus tekitab olukorra, kus omavalitsused peavad hoiab teatud maa-alasid arenduskeelu all, teadmata, millal ja kas kavandatud projektid tegelikult ellu viiakse. See omakorda piirab kohalike arenguvõimalusi ja tekitab frustratsiooni nii ametnike kui ka maaomanike seas, sest kasutusest välja jäävad alad ei too kaasa nähtavat avalikku hüve.

KOVide sõnul ei ole tegemist üksnes tehnilise viivituse, vaid laiemalt strateegilise järjepidevuse probleemiga. Kui riigi tasandil puudub selgus, millal kavandatud joonobjektid projekteeritakse või rajatakse, väheneb maakonnaplaneeringu usaldusväärsus ning selle roll ruumilise arengu suunajana nõrgeneb. Mitmed kohalikud omavalitsused rõhutasid, et just sellised juhtumid, kus MP „võtab maad ära“ ilma tegeliku elluviimisplaanita, kahjustavad planeerimissüsteemi legitiimsust ja KOVide usaldust riigi planeerimistegevuse vastu. Toodi näide projektiga, mille kohta puudub konkreetne teave ja ajakava. Samas toodi Saaremaa silla projekt positiivse näitena, sest kuigi see ei ole realiseerunud, oli see vähemalt sisuliselt läbi mõeldud ning vigadest õpiti. Sellised näited rõhutavad, et läbimõeldud planeerimine, isegi kui projekt ei teostu, loob tulevikuks väärtuslikke teadmisi ja vähendab korduvate vigade riski.

Veel toodi esile ka maakonnaplaneeringu joonobjektide detailitaseme varieeruvuse. Mõned objektid, näiteks kergliiklusteed, on MP-s esitatud ülemäära detailselt, samas kui

teised, nagu suuremad liiklus- ja transpordiühendused, on käsitletud liiga üldsõnaliselt. Selgitati, et selline ebajärjekindlus tuleneb osaliselt ajalisest kontekstist: maakonnaplaneeringute koostamise ajal ei olnud mitmed teemad, näiteks kergliiklusvõrgustik, kohalike omavalitsuste jaoks veel nii prioriteetsed kui praegu. Sarnast probleemi tõi välja ka elektritrassikoridoride määratlemine maakonnaplaneeringus on liiga üldine. See on jätnud vastutuse ja selgitustöö koorma KOVi õlgadele, kuigi lõplikud otsused tehakse riigi tasandil.

Mõned vallad töid esile, et maakonnaplaneering ei ole piisavalt paindlik olukorras, kus eluolud ja arengusuunad ajas muutuvad. Ühe valla hinnangul ei ole enam vajadust ühe maanteekoridori järele, mis on aga maakonnaplaneeringus endiselt sätestatud. Kuna planeeringu muutmine on keeruline ja aeganõudev protsess, on nad sunnitud arvestama lahendusega, mis ei vasta enam tegelikele vajadustele. Üks vald lisas, et joonobjektide asukohtade muutmine on küll mõistlik ja vajalik, kuid praegune menetlussüsteem teeb selle ebaproportsionaalselt ressursimahukaks. See takistab paindlikku reageerimist uutele arengutele ja muudab planeeringu ajas kiiresti vananevaks.

Üks Lõuna Eesti vald tõi samas välja vastupidise perspektiivi: nende hinnangul võiks maakonnaplaneeringus olla isegi rohkem joonobjekte. See vald soovib säilitada vanade raudteekoridoride asukohad lootuses, et tulevikus taastatakse rongiliiklus. **Selline lähenemine näitab, et joonobjektide käsitlemine MP-s ei ole kõikjal probleemne, kuid peamine väljakutse seisneb selles, kuidas tagada planeeringu piisav paindlikkus ja samas säilitada strateegiline järjepidevus.**

Mõned vallad rõhutasid, et joonobjektide kavandamisel on kriitilise tähtsusega omavalitsuste varajane teavitamine ja kaasamine. Toonitati, et KOVe tuleb teavitada planeeritavatest objektidest juba varases etapis, enne kui kavandid on lõplikult fikseeritud. See võimaldaks kohalikel omavalitsustel aegsasti hinnata mõju oma territooriumile ning arvestada planeeritavate joonobjektidega üldplaneeringu koostamisel. Lisati, et omavalitsuste kaasamine on oluline, et nad oleksid teadlikud kitsaskohtadest, piirangutest ning kuidas planeerida.

Kokkuvõttes võib järeldada, et joonobjektide käsitus MP-s on strateegiliselt vajalik, kuid rakenduslikult ebaühtlane. MP peaks tagama selguse riiklike taristuobjektide prioriteetsuse ja elluviimise järjekorra osas, et KOVid saaksid planeerida oma arengut prognoositavamalt.

3.6 Rollid, vastutused ja kaasamine

Neli KOVi tõestasid küsimuse, kes vastutab maakonnaplaneeringu eest. Pärast maavalitsuste likvideerimist on MP institutsionaalne omanik jäänud ebaselgeks, mis on vähendanud nii vastutustunnet kui ka planeeringu elluviimise sidusust. Kui puudub selge vastutaja, nõrgeneb ka väärtuste kaitse ja arengusuundade jälgimine. Veel märkisid kolm KOVi, et maakonnaplaneeringus on vastutajana sageli nimetatud lihtsalt

„riik“, täpsustamata, milline ministeerium, amet või institutsioon konkreetse tegevuse eest vastutab. Näiteks maakonnaplaneeringus ei ole veeressursside haldamise eest vastutajana riiki üldse nimetatud, kuigi see valdkond kuulub sisuliselt riigi pädevusse. Selline puudujääk tekitab olukorra, kus KOVi peavad lahendama probleeme, mille käsitlemine ja järelevalve peaksid kuuluma ka riikliku tasandi vastutusele. Selline üldine sõnastus muudab riigi rolli hägusaks ning tekitab küsimuse, kuidas ja millisel määral riik tegelikult vastutab maakonnaplaneeringu eesmärkide elluviimise eest. Vastutuse ebaselgus raskendab nii koostööd kui ka järelevalvet ning vähendab planeeringu rakenduslikku jõudu kohaliku tasandi vaates. Praeguses olukorras ei ole üheselt selge, kes teostab väärtuste kaitse üle järelevalvet ning kuidas tagatakse maakonnaplaneeringus seatud eesmärkide täitmist.

Toodi välja, et riik ei ole võtnud maakonnaplaneeringu rakendamise eest piisavat vastutust. Kuigi omavalitsused soovivad olla autonoomsed, eeldatakse sageli, et nad tegelevad omapäi riikliku tasandi eesmärkide elluviimisega. See on toonud kaasa olukorra, kus riigi strateegilised prioriteedid ja kohalike omavalitsuste tegelikud võimalused ei ole tasakaalus. Näiteks on tuuleparkide rajamine on kogukondi tugevalt lõhestanud. Kuigi taastuvenergia arendamine on riiklik prioriteet, on vastutus selle elluviimise eest jäänud sisuliselt kohalike omavalitsuste kanda. Kohalikud elanikud suunavad kriitika ja vastuseisu valdavalt KOVi poole, kuigi strateegilised otsused on tehtud riiklikul tasandil. Selline olukord õõnestab usaldust mitte ainult riigi ja kohalike omavalitsuste vahel, vaid ka KOVi ja kohalike elanike endi vahel. See näitab, et riigi ja kohaliku tasandi vastutuse selge jaotus on vältimatu, et tagada nii sotsiaalne sidusus kui ka planeerimise legitiimsus.

Neli KOVi rõhutasid, et kohalikel omavalitsustel peab säilima teatud autonoomia oma territooriumi ruumiliste otsuste tegemisel ning riik peab sellega arvestama. Omavalitsused tõid esile, et kuigi joonobjektid ja riiklikud taristuprojektid on sageli strateegiliselt olulised, ei tohi nende kavandamine toimuda kohalike huvide ja arengueesmärkide arvelt. Lisati, et praktikas on jäänud mulje, et riik sekkub planeerimisprotsessidesse eelkõige siis, kui see on otseselt riigi huvides, kuid mitte siis, kui on vaja toetada kohalike omavalitsuste püüdlusi tagada tasakaalustatud areng.

Selline tunnetus võib vähendada usaldust riigi ja kohalike tasandite vahel ning rõhutab vajadust selgema koostöö- ja vastutusmehhanismi järele, mis toimub vastastikusel arvestamisel.

3.7 Koostöö ja kaasamine

Koostööst riigiga kujunes MP rakendamise üks olulisemaid teemasid. Mitmed omavalitsused rõhutasid, et koostöö kvaliteet sõltub suuresti konkreetsest ministeeriumist, ametkonnast ja isegi üksikisikutest. Kolm valda tõid välja juhtumeid, kus riigi töötajad ei olnud dokumentidega piisavalt tuttavad, mis takistas sisulist arutelu. Samas märkisid viis valda positiivselt, et koostöö on viimastel aastatel paranenud,

riigiasutused on muutunud avatuma suhtluse ja selgituste andmise suunas. Eelistatakse koostöö vorme, kus on võimalik kohtuda ning läbi arutada.

Lõuna-Eesti omavalitsused kritiseerisid aga protsessi liigset Tallinna-keskseks. Kohtumised toimuvad peamiselt pealinnas, mis on väiksemate ja kaugemate valdade jaoks ajaliselt ja rahaliselt koormav. Rõuge ja Luunja mainisid, et riigitöötajad võiksid ka näiteks Tartus Lõuna-Eesti KOVidega kohtuda. Samuti märgiti, et nende kaasamine oli pigem formaalne kui sisuline. Toimus vaid kolm kuni neli koosolekut, millel puudus sisuline arutelu. See kinnitab, et kaasamise kvaliteet on piirkonniti ebaühtlane. Lisaks rõhutati, et riigitöötajad ei tunne piisavalt kohalikke olusid, eriti pärast seda, kui regionaalsed ametikohad on koondatud ja asutused KOVidest lahkunud. See nõrgestab kohalikku teadmist, muudab koostöö ebavõrdseks ning MP-sse jäävad lüngad.

KOVid, kes tundsid, et neid kaasati piisavalt MP koostamisse, kogesid vähem vastuseisu ja takistusi. Näiteks üks vald tõdes: „*Tunneme, et MP on ka meie tehtud. Meie visioon on sinna kaasatud ning seetõttu on takistusi vähem.*“ Selline kogemus kinnitab, et sisuline kaasamine suurendab dokumentide aktsepteeritust ja vähendab tulevasi konflikte. Samas tõstatati küsimus, kas kaasamine, mis eeldab aktiivset „*oma tahtmise surumist*“, on õige mudel või viitab hoopis tasakaalu puudumisele koostööprotsessis.

Paar valda pakkusid välja, et MP võiks toimida riigi ja kohalike omavalitsuste vahelise kokkuleppena. Nende hinnangul looks selline lähenemine selgema vastutuse ja parema koostöömehhanismi, kus mõlema tasandi eesmärgid ja ootused oleksid ühtlustatud. Üks KOV lisas: „*Tulevikus oleks vajalik tihedam ja süsteemsem koostöö, kus rollid ja vastutused oleksid selgemalt määratletud.*“ See aitaks vältida olukordi, kus riigi strateegilised sihid ja kohalike omavalitsuste tegelikud võimalused lahknevad. Üks vastaja võttis selle mõtte tabavalt kokku, öeldes: „*Maakonnaplaneering peaks olema kohtumispaik, kus riigi ja kohaliku planeerimise tasandid kohtuvad.*“

Selline käsitlus rõhutab, et MP ei peaks olema pelgalt formaalne dokument, vaid aktiivne dialoogivahend ja koostööplatvorm, mille eesmärk on ühiste eesmärkide kujundamine ja nende elluviimise toetamine.

Kodanike kaasamist peeti üldiselt keeruliseks, kuid hädavajalikuks. Ühes vallas jäi ÜP kehtestamata, kuna kaasamise protsess ei olnud piisavalt õiglane ja läbipaistev. Teine vald märkis, et MP puhul esineb „liigset demokraatiat“, viidates, et protsess on liiga aeglane ja konsensus on raske tekkima. Samas rõhutati, et teadlikkuse tõstmine on võtmetähtsusega, sest planeerimisteemasid mõistetakse üldsuses kehvasti. Paljud konfliktid tulenevad teadmatusest, näiteks olukordadest, kus maaomanik ei tea, et tema kinnistul kehtib ehituskeeld.

See näitab, et planeerimine peab olema mitte ainult tehniline, vaid ka kommunikatiivne protsess, mis loob ühiskondlikku arusaamist ja omaksvõttu.

3.8 Konsultandid

Konsultantide kasutamist hinnati valdavalt positiivselt. Omavalitsused tõdesid, et välised eksperdid aitavad säästa aega ja pakkuda erialast pädevust, mida väiksematel KOVIDel sageli ei ole. Teiste seas märgiti, et konsultantide kaasamine on olnud kasulik eelkõige töökoormuse vähendamisel ja planeeringu professionaalsuse tagamisel, kuna omavalitsuse enda meeskond on väike. Samas kolm valda tõid esile ka negatiivseid kogemusi, kus konsultandid olid kasutanud nn *copy-paste* lahendusi või ei tundnud piisavalt kohalikke olusid.

Ühes intervjuus rõhutati laiemat probleemi, milleks on planeerimispädevuse nappus üle Eesti. Märgiti, et pädevate spetsialistide puudus mõjutab otseselt planeerimise kvaliteeti ja järjepidevust, eriti väiksemates omavalitsustes. Sageli kujuneb tööprotsess selliseks, et ametnikud õpivad käigu pealt või varasemate vigade kaudu, mitte süsteemse koolituse ja professionaalse juhendamise toel. See viitab, et planeerimisvaldkond tugineb suurel määral kogemusõppele, mitte ühtsele metoodilisele baasile. Lisati, et Eestis peaks olema rohkem ja sisuliselt tugevamaid planeerimisega seotud kõrghariduse õppekavasid. Üks KOV mainis samuti, et on vaja, et ametnikud "käiksid koolis". Praegune olukord ei taga piisavat järelkasvu ega anna ametnikele piisavaid teadmisi ruumilise planeerimise, analüüsi ja seadusandluse rakendamiseks. Lisaks toodi välja ka Rootsi mudeli, kus otsustajad peavad läbima koolitusi ja tegema eksami enne kui võivad volikogudesse kandideerida ja regionaalelu otsustajatena tegutsema asuda (kontrollimisel sellist nõuet ei leitud, seda pole kohustuslikuna üheski EU riigis, on vaid parteidepoolsed vabatahtlikud koolitused kandidaatidele).

Planeerimissüsteemi tugevdamine eeldab mitte ainult dokumentide ja protseduuride parandamist, vaid ka haridus- ja koolitussüsteemi arendamist, ning laiema teadlikkuse tõstmist kestliku ja kvaliteetse ruumi olulisusest, et tagada valdkonna professionaalne jätkusuutlikkus.

3.9 Maakonnaplaneeringu ellu viimine

Üheks korduvaks probleemiks on vastutuse ebaselgus. Intervjuudes rõhutati, et sageli puudub arusaam, kes vastutab MP elluviimise eest, kas seda peaks tegema KOVID oma üldplaneeringute kaudu või mõni riiklik asutus. **Selge vastutaja puudumine muudab MP rakendamise killustunuks ja vähendab selle sidusust teiste strateegiliste dokumentidega.** Samuti ei osatud tuua välja konkreetseid näiteid, mis tegevused tuleb teha, et MP ellu viia või kas riigil tuleb MP-d ellu viia või KOV viib ellu läbi ÜP.

Maakonnaplaneeringu elluviimist raskendab selle aegumine. Enamik kehtivaid MP-id on koostatud viis kuni kümme aastat tagasi, mistõttu on mitmed nende alusandmed, rõhuasetused ja eesmärgid ajale jalgu jäänud. Viimastel aastatel on esile kerkinud uusi teemasid, nagu taastuvenergia arendamine, riigikaitsevajadused ja kliimamuutustega seotud riskide, sealhulgas üleujutuste ennetamine, mida vanemates planeeringutes on

käsitatud pealiskaudselt või üldsõnaliselt. Üks vald tõi välja, et MP kaardimaterjalid ei ole täiuslikud, sest nende koostamise ajal oli teadmiste baas piiratud. See toob esile vajaduse käsitleda maakonnaplaneeringut kui elavat dokumenti, mida saab ajas täiendada ja kaasajastada vastavalt uutele teaduslikele ja tehnilistele arengutele. Elu ja ruumiline dünaamika muutuvad pidevalt, mistõttu peab ka planeerimisdokument olema piisavalt paindlik, et neid muutusi kajastada.

Tulevikus tuleb senisest enam tähelepanu pöörata MP ja kohalike üldplaneeringute omavahelisele kooskõlale ning infovahetusele. MP peaks olema toetusraamistik, mis aitab kohalikel omavalitsustel oma arengueesmärke paremini ellu viia, mitte neid dubleerida või piirata. Kuna ÜP ja MP koostatakse sageli erinevatel ajaperioodidel, on oluline, et MP käsitleks just neid ruumilise arengu aspekte, mis jäävad üldplaneeringutesse kajastamata või mille reguleerimiseks KOVidel puudub piisav õiguslik alus. Selline lähenemine aitaks tagada, et MP täidaks oma rolli sisuka koordineeriva dokumendina, mis toetab nii kohalikke kui ka riiklikke eesmärke.

Üheks järjepidevalt rõhutatud probleemiks on MP täpsustamise ja muutmisega seotud ebaselgus. Mitmed KOVid tõi välja, et puuduvad selged definitsioonid, mis eristaksid, millal on tegemist MP täpsustamise ja millal muutmisega. Nende vaheline piir on sageli tõlgendatav ja sõltub planeerijate või ametnike „kõhutundest“, mis muudab protsessi ebajärjekindlaks ja õiguslikult ebamugavaks. Lisati, et MP saab muuta üksnes üldplaneeringu kaudu, mis on ajamahukas ja ressursirohke protsess. Praktikas tähendab see, et iga muudatus jääb kohaliku omavalitsuse kanda, mis omakorda suurendab halduskoormust ja aeglustab planeerimise reageerimisvõimet. Toodi välja vajaduse leida paindlikumaid mehhanisme, mis võimaldaksid maakonnaplaneeringut ajakohastada või täiendada, kui esile kerkivad uued teemad või prioriteedid. Näiteks taastuvenergia arenduse, julgeolekuküsimuste või kliimariskide puhul peaks süsteem võimaldama kiiremat ja lihtsamat reageerimist, võimaldades planeeringut ajakohastada ilma et kogu planeeringu peaks uuesti läbi menetlema. Selline paindlikkus tagaks, et MP suudab paremini kohaneda muutuva ruumilise ja poliitilise reaalsusega.

Mitmed omavalitsused märkisid ka, et teatud teemade osas, näiteks rohevõrgustiku kaitse või taastuvenergia arendamine, puudub ühine arusaam sellest, kuidas tasakaalustada erinevaid huve. Probleemid tekivad peamiselt nende teemade puhul, mis on planeeringus nõrgalt põhjendatud või sisu on läbimõttlemata. Kui planeering on sisuliselt ja läbimõeldult koostatud, toimib see ka praktikas hästi.

Leidus ka omavalitsusi, kes suhtusid MP kriitiliselt või olid selle põhimõtetele isegi vastu. Selline vastasseis viitab, et kommunikatsioon riigi ja kohalike tasandite vahel on olnud puudulik ning koostöömehhanismid ei toimi piisavalt tõhusalt. Tulevikus tuleb põhjalikumalt läbi mõelda, kuidas MP koostamis- ja rakendusprotsessi kaasavamaks, läbipaistvamaks ja sisulisemaks muuta. Valdavalt aga rõhutati, et vaatamata kitsaskohtadele on MP vajalik dokument, sest see aitab suunata arengut teemades, mis ulatuvad üle omavalitsuste piiride ning eeldavad ühist regionaalset lähenemist.

Kaks KOVi rõhutasid, et planeeringute menetlusajad on praegusel kujul liialt pikad ning aeglustavad oluliselt arenguprotsesse. Menetlusperioodide venimine muudab planeerimissüsteemi kohmakaks ja vähendab paindlikkust reageerida kiiresti muutuvale olukorrale.

Lisati, et väiksemates omavalitsustes on sageli vaid üks planeerimisspetsialist, kes peab täitma nii sisulised kui ka halduslikud ülesanded. See muudab menetluse ajaliselt koormavaks ja suurendab riski, et töö kvaliteet kannatab.

Kuigi menetlustähtaegu on püütud lühendada, rõhutasid omavalitsused, et töö maht ja kvaliteedinõuded on jäänud samaks. Sellises olukorras ei ole realistlik eeldada, et mõlemat, nii töö kiirust kui ka kvaliteeti, suudetakse samaaegselt tagada. Märgitakse, et just sellest võib tuleneda ka riigi tasandil esinev menetluste aeglustumine, kuna töökoormus ja kvaliteediootused ei ole omavahel tasakaalus.

3.10 Seiramine

Maakonnaplaneeringu seiramist peeti üheks kõige keerulisemaks ja alahinnatumaks teemaks. Enamik vastanutest ei osanud selgitada, kuidas seiret tuleks süsteemselt korraldada. Pakuti välja, et vaja on ühtset meetodikat, mis oleks samas piisavalt paindlik, et KOVid saaksid seda oma spetsiifikast lähtuvalt rakendada. Üks KOV pakkus potentsiaalselt selgitust olukorrale: *“Hetkel on koostöö omavalitsuste ja riigi vahel seiramise osas pigem olematu ning puudub selge süsteem, kuidas MP eesmärkide täitmist jälgida, analüüsida ja vajadusel korrigeerida.”*

Ainuke omavalitsus, kes tõi intervjuus välja, et nad kasutavad planeerimise seire ja hindamise protsessis konkreetseid andmeid. KOVi esindajate sõnul hõlmavad need muu hulgas elanike liikumismustreid, vee kvaliteedi näitajaid ning erinevate arenguprognoside võrdlust tegeliku olukorraga.

Rõhutati vajadust määratleda kindlad indikaatorid, mille abil mõõta planeeringu elluviimist ja tegelikku ruumilist arengut. Ühe võimalusena pakuti visuaalne võrdlus: kaardistada, mida MP-s planeeriti ja mis on tegelik olukord. Selline lähenemine aitaks tuua planeeringu mõju nähtavamaks ja muuta seire arusaadavamaks nii ametnikele kui ka elanikele.

Üks KOV ütles, et lõppkokkuvõttes on kõige olulisem näitaja see, kuidas inimene end loodud keskkonnas tunneb. See tähendab, et planeerimise edukust ei saa mõõta ainult ruumiliste või majanduslike näitajate kaudu, vaid ka elanike heaolu, rahulolu ja elukeskkonna kvaliteedi kaudu, mis seob planeerimise inimkeskse ja avaliku väärtuse loomisega.

See toob välja vajaduse süsteemse abivahendi järele, nagu kvaliteetse ja kestliku planeerimise tööriistast. Tööriistakasti algversioonist oldi pigem teadlikud, aga seda ei ole erinevatel põhjustel laiemalt rakendatud. Näiteks ei ole tööriistakasti piisavalt

interaktiivne. Teisalt öeldi, et tegemist on väga hea vahendiga, kuid neil on vastavad teadmised juba olemas, samas kui üks vastaja tõi välja, et on tööriistakasti kasutanud seaduste ülevaatamiseks ning leidis, et sellest oli kasu.

VI Kokkuvõte ja soovitused

Maakonnaplaneeringute roll on viimase kümnendi jooksul oluliselt muutunud: pärast maavalitsuste kaotamist on vastutus ja rakendusmehhanismid killustunud, samas kui strateegiliste teemade hulk (nt kliima, julgeolek, taastuvenergia) on kasvanud. See loob olukorra, kus planeeringu vormiline raamistik on jäänud samaks, kuid välised tingimused ja sisulised ootused on muutunud.

Käesolev analüüs koondab 25 erineva KOVi kogemused MP rakendamisel. Fookuses on MP roll ruumilise arengu suunamisel, kasud ja kitsaskohad ning ootused tulevikulahendustele. **Enamik (15/25) analüüsis osalenud omavalitsust pidas MP vajalikuks raamistikuks riiklike huvide ja ühiste väärtuste koondamiseks, rõhutades samas selle sisu ja rakendatavuse parandamise vajalikkust.** Viis omavalitsust pidasid maakonnaplaneeringut pigem takistavaks ega näinud selles praktilist lisaväärtust. Neljal oli aga MP kui instrumendi vajalikkuse osas kõhklus, viidates, et tegemist on keerulise küsimusega, kui mitu tasandit planeerimissüsteemis üldse peaks olema.

Pooldajate hinnangul ei saa üleriigiline planeering MP rolli asendada, kuna see ei arvestaks piisavalt regionaalset eripära, oli mure, et see jääks liiga ebatäpseks. Mitmes intervjuus toodi esile vajadus selgemalt määratleda ÜRP ja MP omavaheline tööjaotus, et vältida kattuvusi ning tagada, et MP keskenduks just regionaalse tasandi küsimustele, mida ÜRP ei kata. **Oluline ei ole ilmingimata MP kui dokument ise, vaid see, et riiklikud huvid ja teemad, mis ületavad kohalike omavalitsuste piire, oleksid selgelt fikseeritud ning sisuliselt läbimõeldud ja arvestatud.**

MP-l on kohalike omavalitsuste planeerimissüsteemis pigem strateegiline ja väärtusraamistiku roll kui otsene suunav mõju. Üldplaneeringud peavad küll formaalselt olema MP-ga kooskõlas, kuid praktikas kasutatakse MP-d aktiivselt vaid ÜP koostamise ajal, pärast mida jääb see enamasti taustadokumendiks. MP aitab luua ühise regionaalse visiooni, toetab rohevõrgustiku ja väärtuslike põllumaade kaitset ning pakub omavalitsustele argumentatsiooni kõrgemal tasandil kokkulepitud põhimõtetele viitamiseks.

Samas tajutakse MP-d sageli liiga üldise, aegunud ja raskesti rakendatava dokumendina, mis ei arvesta kohalike eripärade, kiirete arengutempode ega muutunud oludega, näiteks haldusreformi, taastuvenergia või kliimariskidega. Eriplaneeringute, detailplaneeringute ja arengulepete puhul on MP mõju veelgi väiksem, kuna seda kasutatakse pigem konteksti ja põhjenduste, mitte konkreetsete suuniste andmiseks.

Planeerimisprotsesse iseloomustavad aeglus, ressursside nappus ja keerukad kooskõlastused. MP paindumatust tajusid piiravana nii mitmed kahanemiskiirkondade kui ka kiiresti arenevate KOVide esindajad, mis viitab vajadusele kohandada planeerimisraamistikku vastavalt piirkonna dünaamikale. Väiksemates valdades sõltub töö sageli üksikutest ametnikest või välistest konsultantidest, kelle pädevus ja kohalike olude tundmine on ebaühtlane. Kaasamine on vältimatu, kuid ajamahukas ning poliitilised erimeelsused võivad otsustusprotsesse takistada.

Mitmed omavalitsused tunnevad, et riik on jätnud MP elluviimise ja riiklike eesmärkide (nt taastuvenergia arendus) vastutuse nende õlgadele, ilma et oleks tagatud piisav tugi, rahastus või selge institutsionaalne vastutus. Samuti ei ole riik suutnud järjepidevalt seista nende väärtuste eest, mida MP ise rõhutab. Mitmel juhul on lubatud rajada kaevandusi või taristuobjekte väärtuslikule põllumaale või rohevõrgustiku alale, mis õõnestab planeeringu põhimõtteid ja tekitab omavalitsustes usalduskriisi. Lisaks on puudulik seire ja uuendamise süsteem, mis vähendab MP tegelikku rakenduslikku jõudu.

Peamised järeldused

- ✓ **Maakonnaplaneeringu roll:** MP-l on eeskätt strateegiline ja väärtusraamistikku loov funktsioon. Seda kasutatakse aktiivselt ÜP koostamise ajal; igapäevases töös on MP pigem taustadokument.
- ✓ **Mõju ulatus:** MP aitab hoida ühist visiooni üle halduspiiride (nt rohevõrgustik, väärtuslik põllumaa) ja toimib argumentatsioonialusena vaidlustes. Otsene suunav mõju KOVi arengule on aga piiratud, eriplaneeringutes ja DPdes veelgi nõrgem.
- ✓ **Ajakohasus ja detailsus:** paljud MPd on üldsõnalised ja ajale jalgu jäänud, mistõttu olulised teemad ei pruugi selles enam kajastuda (haldusreform, taastuvenergia, julgeolek, kliimarisikid). Joonobjekte planeeritakse tihti „laia pintsliga“ ja selgete ajakavade/rahastuseta, mis pärsib KOVide planeerimisjulgust.
- ✓ **Rollid ja vastutus:** pärast maavalitsuste kaotamist on MP institutsionaalne omanik ebaselge; riigi roll on dokumentides liiga üldine, mis õõnestab elluviimise järjepidevust ja väärtuste kaitset.
- ✓ **Koostöö ja kaasamine:** praktika on ebaühtlane ja sageli Tallinna-keskne; sisuline varajane kaasamine vähendab takistusi. Kodanike teadlikkus ja läbipaistev kaasamine on pudelikael, KOVid vajaksid riigipoolset tuge heade kaasamispraktikate rakendamisel, et hõlbustada ja kiirendada menetlusi.
- ✓ **Võimekus ja turg:** väikestes KOVides napib spetsialiste; konsultantide kvaliteet ja kohaliku konteksti tundmine on ebaühtlane. Turudünaamika (nt suured investeeringud) liigub kiiremini kui planeerimistsükliid.
- ✓ **Seire:** ühtne, rakendatav seiremetoodika ja indikaatorid puuduvad; MP mõju tegelikule ruumilisele muutusele on raskesti jälgitav.

Soovitused maakonnaplaneeringute ajakohastamiseks

- ✓ **Selge omanik ja vastutusjaotus:** määrata MP omanik valdkonniti (ministeerium/KOV), sh järelevalve ja aruandlus.
- ✓ **Regulaarne uuendus- ja täpsustustsükkel:** luua paindlik mehhanism MP täpsustamiseks prioriteetematel, nagu taastuenergia, kliimarisikid, riigikaitse, tõmbekeskused.
- ✓ **Joonobjektide teekaardid:** siduda MP-ga prioriteetsus, ajaraam ja rahastusloogika; vähendada varu-koridoride määramatut mõju KOVide arendusele.
- ✓ **Väärtuslike alade metoodika uuendamine:** ajakohastada rohevõrgustiku ja väärtusmaastike määramise alused (sh liikumiskoridorid, maastikumustrid) ning tagada kompensatsioonimehhanismid maaomanikele.
- ✓ **Seire raamistik:** on vajadus ühtse, kuid kohandatava indikaatorikomplekti järele (sh tulemuspõhised näitajad ja kaardivõrdlus *planeeritu vs tegelik*), perioodiline avalik aruanne.
- ✓ **Koostööformaad kohtumispaigana:** institutsionaliseerida piirkondlikud töötod väljaspool Tallinna; kaasata KOVid varakult ja sisuliselt; see aitaks tõsta ka ministeeriumi ametnike kompetentsi kohalike olude mõistmisel, mis üle Eesti muret tekitab.
- ✓ **KOV võimekuse tugi:** süsteemne riiklik koolitus- ja juhendprogramm planeerijatele, kvaliteedistandardid konsultatsioonitööle, väikeomavalitsustele sihttoetus.
- ✓ **Kommunikatsioon ja kaasamine:** lihtsam sõnastus volikogudele ja avalikkusele (eriti maaomanikele), teadlikkuse tõstmine piirangute loogikast, vaidluste ennetamine.

Kokkuvõttes nähakse maakonnaplaneeringuid olulise strateegilise instrumendina, mis loob ühtse väärtusruumi, ehkki selle praktiline mõju, ajakohasus ja riigi suutlikkus tagada seatud eesmärkide järgimine on olnud piiratud. Valdav osa valimis olnud kohalike omavalitsusi käsitleb maakonnaplaneeringuid kui vältimatut raamistikku omavalitsuse piire ületavates küsimustes. Samas ei peaks see olema oma loomisaega kinni jääv dokument, vaid aktiivne dialoogivahend ja koostööplatvorm, mille eesmärk on ühiste eesmärkide kujundamine ja nende elluviimise toetamine.

Tulevikus eeldab toimiv maakonnaplaneering paindlikku, andmepõhist ja koostööl põhinevat lähenemist, kus ruumiline planeerimine on tihedamalt seotud kestliku arengu eesmärkide ja piirkondlike arengustrateegiatega.

Optimaalseks toimimiseks vajab maakonnaplaneering selgemat omanikku, paindlikumat ajakohastatismehhanismi, läbipaistvat ja mitte liiga keerukat seiremetoodikat ning paremat sidet elluviimise ja rahastusega, et toetada nii KOVide vajadusi kui ka riigi ruumilise arengu eesmäärke.

Kasutatud allikad

- Rahandusministeerium. (2019). *Harju maakonnaplaneering 2030+: Seletuskiri.*
- Rahandusministeerium. (2016). *Hiiu maakonnaplaneering 2030+: Seletuskiri.*
- Rahandusministeerium. (2018). *Järvamaa maakonnaplaneering 2030+: Seletuskiri.*
- Rahandusministeerium. (2018). *Lääne maakonnaplaneering 2030+: Seletuskiri.*
- Rahandusministeerium. (2017). *Lääne-Viru maakonnaplaneering 2030+: Seletuskiri.*
- Rahandusministeerium. (2019). *Pärnu maakonnaplaneering 2030+: Seletuskiri.*
- Rahandusministeerium. (2017). *Põlva maakonnaplaneering 2030+: Seletuskiri.*
- Rahandusministeerium. (2019). *Rapla maakonnaplaneering 2030+: Seletuskiri.*
- Rahandusministeerium. (2025). *SK100: Ida-Viru maakonnaplaneeringu seletuskiri.*
- Rahandusministeerium. (2018). *SK100: Järvamaa maakonnaplaneeringu seletuskiri.*
- Rahandusministeerium. (2017). *SK100: Võrumaa maakonnaplaneeringu seletuskiri.*
- Rahandusministeerium. (2018). *SK100: Raplamaa maakonnaplaneeringu seletuskiri.*
- Rahandusministeerium. (2018). *SK100: Hiiumaa maakonnaplaneeringu seletuskiri.*
- Rahandusministeerium. (2019). *SK100: Lääne-Viru maakonnaplaneeringu seletuskiri.*
- Rahandusministeerium. (2019). *SK100: Valgamaa maakonnaplaneeringu seletuskiri.*
- Rahandusministeerium. (2016). *MH101 lisa 5: Hiiumaa maakonnaplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne.*
- Rahandusministeerium. (2019). *MH101 lisa 5: Pärnumaa maakonnaplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne.*
- Rahandusministeerium. (2018). *MH101 lisa 3: Järvamaa maakonnaplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne.*
- Rahandusministeerium. (2018). *MH101 lisa 3: Läänemaa maakonnaplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne.*
- Rahandusministeerium. (2018). *MH101 lisa 7: Lääne-Viru maakonnaplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne koos lisadega.*
- Rahandusministeerium. (2018). *MH101 lisa 1: Harjumaa maakonnaplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne.*
- Rahandusministeerium. (2025). *MH101 lisa 1: Ida-Viru maakonnaplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne.*
- Rahandusministeerium. (2019). *ET100 lisa 1: Pärnumaa maakonnaplaneeringu tegevuskava.*
- Rahandusministeerium. (2017). *ET100 lisa 6: Põlvamaa maakonnaplaneeringu tegevuskava.*
- Rahandusministeerium. (2017). *ET100 lisa 6: Valgamaa maakonnaplaneeringu tegevuskava.*
- Rahandusministeerium. (2018). *ET100 lisa 7: Läänemaa maakonnaplaneeringu tegevuskava.*
- Rahandusministeerium. (2025). *ET100 lisa 7: Ida-Viru maakonnaplaneeringu tegevuskava.*
- Rahandusministeerium. (2018). *ET100 lisa 9: Maakonnaplaneeringu elluviimise tegevuskava.*

Rahandusministeerium. (2019). *ET100 lisa 9: Raplamaa maakonnaplaneeringu tegevuskava.*

Rahandusministeerium. (2018). *Järva-MP: Järvamaa maakonnaplaneeringu tegevuskava (uuendatud 2018).*

Rahandusministeerium. (2016). *ML100 lisa 1: Hiiumaa maakonnaplaneeringu tegevuskava.*

Lisa 1 Pool-structureeritud ekspertintervjuu kava

1. Kuidas ja mis määral on MP mõjutanud KOVi ruumilist arengut?
2. Millist rolli näete KOVil MP elluviimisel?
3. Kuidas olete kasutanud MP ÜPde, KOV eriplaneeringute ja DPde koostamisel? Palun tooge näiteid.
4. Mil määral olete järginud MP strateegilisi eesmärke ÜP-de ja arengukavade koostamisel?
5. Kuidas hindate MPs sisalduvaid maa-alade kasutamist reguleerivaid tingimusi (nt rohevõrgustiku alade kasutustingimused) - nende asjakohasus, vajalikkus, asjakohasus, mõistetavus? Millised väljakutsed sellega seonduvad?
6. Kas ja kuidas peaks olema täpsemalt sätestatud vahe MP lahenduse muutmise ja täpsustamise vahel?
7. Kuidas on kehtiv(ad) maakonnaplaneering(ud) toetanud või takistanud KOVi PlanS tulenevate ülesannete täitmist?
8. Millised on teie KOVi vaates peamised takistused MP elluviimisel läbi üldplaneeringute?
9. Kuidas ja millisel määral on MP mõjutanud KOVi ruumilist arengut tervikuna/laiemalt (lisaks üldplaneeringute koostamisele)?
10. Millistes osades on MP on kohalikku arengut edendavad, millistes osades takistavad?
11. Milliste väärtuste kaitse MP on kohaliku arengu seisukohalt oluline?
12. Millised täiendavad vajadused, väljakutsed ja teemad on lisandunud, mida kehtivad MP piisavalt või tänastele teadmistele tuginedes asjakohaselt ei käsitle?
13. Kuidas hindab KOV riiklike joonobjektide (nt maanteed, kõrgepingeliinid) otstarbekust ja nende kooskõla KOVi planeeringutega? Millised lahendused ei ole KOVi hinnangul enam asjakohased?
14. Mis takistab KOVi kui planeeringu koostamise korraldaja ja planeerimiskonsultandi sujuvat koostööd MP elluviimisel, ÜP koostamisel? Kuidas koostööd parandada?
15. Milline on sisuline koostöö KOVi kui üldplaneeringu koostaja ja riigi kui planeeringu heakskiitja vahel MP suuniste järgimisel? Kuidas koostööd parandada?

16. Miks on uute ÜP koostamine viibinud? (küsimus neile omavalitsustele, kel puudub uus üldplaneering)
17. Milliseid tegevusi on KOVi hinnangul vaja teha MP tingimuste elluviimiseks? Kelle poolt tuleks tegevused läbi viia?
18. Millised tegevused on jäänud tegemata ja miks?
19. Mille alusel seirata MP kohast ruumilist arengut, nt keskuste rollid (teenused jms), seosed tagamaaga, tiheasumite sisu ja piiritlemine?
20. Kas ja milline on tulevikus vajadus ühtselt KOVide piiride ülese ruumilise kõiki strateegilise arengu teemasid katva planeeringu järele?
21. Millised on MP seosed regionaalsete arengulepetega? Millised need KOVide hinnangul peaksid olema?
22. Kuidas võiks KOVide roll MP elluviimisel tulevikus kujuneda? Milliseid muudatusi on vaja, et ületada takistused ja suurendada elluviimise võimekust?
23. Valikküsimus: juhul, kui MP mõju KOVi ruumilisele arengule puudub või on vähene, siis millised on ettepanekud soovitud mõju saavutamiseks?
24. Kui kasulik on olnud MP?
25. Kas on veel midagi lisada?